

ארסיה - Arsia

ערך יהודה בן-צור

הפלגה ראשונה

מועד הגעה לנמל חיפה: 10 לנובמבר 1948.

הרכב המטען: 12 [תותחים] ימיים ומכשירי עזר ארוזים ב- 30 ארגזים (משקלם... 40 טון), 9000 כדורים [פגזים] בשבילים, 159 טון פצצות (27.000 [יח']); 24 טון אבק שריפה ועוד דברים שונים". סה"כ כ- 430 טון. עפ"י עדות ארזי המטען כלל גם 9 טנקי 'שרמן'.

המלווים: יובל ציזלינג, ימאי הפלי"ם ושמשון לוטן, 'גדעוני'.

להלן פעילות הספינה, כפי שנרשמה ב'זמן אמת' ע"י שלוחת 'המוסד' באיטליה (המקור, עיזבון זקימוביץ. דברי הסבר ופרשנות מבוססים על ידע אישי, י. ב-צ)
בתקופה מ- 29 לספטמבר עד 12 לנובמבר 1948:

מקור	הסבר ופרשנות
29 לספטמבר 1948 - 28/9 שעה 17.20 עזבה את הנמל (כוון 'סידני').	ב- 28/9 יצאה מנאפולי למרסיי
1 לאוקטובר – מחר בצהריים צריכה להגיע ל'סידני'.	צפויה במרסיי ב- 2/10.
8 לאוקטובר – 2/10 הגיע ל'סידני'.	ב- 2/10 הגיעה למרסיי.
12 לאוקטובר – עומדת ב'סידני'.	במרסיי
14 לאוקטובר – נמצאת עוד ב'סידני'?	יצאה ממרסיי ב- 13/10.
16 לאוקטובר – עזבה ב- 14/10 את 'סידני' לכוון גנו.	הגיעה ממרסיי לגנואה ב- 15/10.
17 לאוקטובר – נמצאת בגנו.	עזבה את גנואה ובדרכה לנאפולי העמיסה 9 טנקים בליבורנו. ¹
20 לאוקטובר – נמצאת בנון.	נכנסה לנאפולי לתיקונים. צוות המלווים: יובל ציזלינג, פלי"ם ושמשון לוטן, 'גדעוני'.
21 לאוקטובר – נמצאת בנון. של 'אלון', הערב לגמור התיקונים.	בנאפולי. התיקונים יסתיימו הערב. הוקצתה לרכש של יהודה ארזי.
23 לאוקטובר – עומדת בנון בתיקונים שייגמרו היום.	עדיין בנאפולי בתיקונים שייגמרו היום.
24 לאוקטובר – R. מוכנה בנון. אתמול התחילו להעמיס.	רכש. התיקונים הסתיימו. אתמול הוחל בהעמסת 430 טון חנ"מ ותותחים.
26 לאוקטובר – עומדת בהעמסה בנון. מעמיסה. מה שהיה העמיסו.	המשך ההעמסה בנאפולי.
28 לאוקטובר – נמצאת בהעמסה בנון.	"
31 לאוקטובר – מוכנה ליציאה. עומדת בנון. תפליג הערב או מחר.	העמסה הושלמה. הרכש כוסה במטען בצל. מוכנה בנאפולי להפלגה, הערב או מחר.
3 לנובמבר – ב- 1/11 עזבה את נון לכוון 'ארנון'.	ב- 1/11 הפליגה מנאפולי לארץ. לצוות המלווים הצטרף איזי רהב, כטרמפיסט ² .
7 לנובמבר – עומד בקשר עם 'ארנון'. הולך מנון ל'ארנון'.	בדרכה מנאפולי ארצה, הקימה קשר עם הארץ.

¹ עדות ארזי, כנראה בתחילת שנות ה-50, א"צ.

² בעדות מה- 20.10.03 טוען יובל ציזלינג ש"נוסף לאיזי רהב הפליג אתנו גם 'אוס' [יהושע רביד]. שוחחתי עם אוסי, הוא אינו זוכר שהפליג עם יובל.

אמורה הייתה להגיע ארצה. התעכבה במפרץ יוני בשל סערה זכתה לביקור של ספינת מלחמה יונית.	8 לנובמבר – צריכה להיות ב'ארנון' (אין הודעה רשמית).
הקימה קשר עם הארץ בדרכה מנאפולי. הגיעה ארצה.	9 לנובמבר – עומד מהיום בקשר עם 'ארנון'. הולך מנון ל'ארנון'.
השלימה את הפלגתה הראשונה.	10 לנובמבר – נמצאת ב'ארנון' או כבר עזבה את 'ארנון' (אין שום הודעה רשמית).
הגיעה לחיפה ב- 9/11. תקשורת לקויה בין הארץ לאיטליה.	12 לנובמבר – הגיע ל'ארנון' ב- 8/11 (?) / אין הודעה רשמית /

ב-31.8.48 דווח 'אלון' [יהודה ארזי] 'לגד' [פנחס ספיר, שהחליף את שאול אביגור]:
 "... גמר את קניית 30 הטנקים [ואת] 12 [התותחים] הימיים, שיהיו מוכנים עוד שבועיים.
 למשלוח 'הכבדים' [הכונה לטנקים ו/או התותחים] חכר אוניה 'ארסיה'..."

כעבור שבוע, ב-6.9.48 כתב ספיר לאשכול בארץ על שלושה נושאי רכש:
 א). "הקניות ב'יואל' [כנראה כינוי של מקור רכש בצרפת] ובהס [שוויץ, ביה"ח
 היספנו-סוויזה] תלויות במכתבו של הנשיא [נשיא ניקרגואה]. רק לאחר קבלת המכתב, נכל
 לקבל את הסחורה. טדי [קולק בארה"ב] קיבל על עצמו להמציא את המכתב ע"י שליח מיוחד
 תוך 10 ימים [נשיא ניקרגואה סיפק – תמורת עמלה – אישור שהנשק מיועד לניקרגואה.
 השוויצרים והצרפתים היו מודעים לכך].
 ב). 'הכבדים' [התותחים, שהיו מיועדים לפריגאטות] הימיים יהיו מוכנים בסוף
 החודש.

ג). הודענו לכם כי החוזה על ה- 50 'יורקים' [Spitfires] נחתם סופית. מקווים
 להוציא [מצ'כיה] בזמן הקרוב ביותר";
 במהלך ספטמבר 1948 התנהלו מגעים בין כל הגורמים – רכש ו'המוסד לעליה' -
 בדבר הקצאת האוניות להובלת הרכש הנ"ל. ב- 15.9 רשם ב-ג ביומנו: "תותחים ימיים יהיו
 מוכנים בסוף החודש (היכן?)". למחרת הבטיח 'אלון' 'לגד': "ישתדל לשלח בהקדם את
 הימיים".

ב- 28.9, הפליגה 'ארסיה' מנמל נאפולי למרסיי להטענת תותחי 20 מ"מ מדגם H.S.,
 תוצרת שוויץ. כעבור יומיים שוחח ספיר עם סטפן [שרניצקי, סוכן נשק ממוצא פולני שסייע
 רבות לארזי ואח"כ לספיר]: "הרישיון להוצאת הסחורה מהם [מביה"ח בשוויץ] נתקבל. טרם
 נתקבל רישיון המעבר [הצרפתי]. מקווה שהיום יקבלו אזי מחר או מחרתיים תזוז הסחורה.
 הכלי ('ארסיה') יגיע ל'סידני' מחר".

ב- 4.10.48 כתב ספיר לאשכול ושאול אביגור: "משלוח הס [תותחי 20 מ"מ משוויץ]
 מתעכב בגלל חוסר רישיון מעבר מאת הממשלה 'היסערת' [אחד מכינויי צרפת]...
 המבקשת ערבות כספית שהמשלוח ילך ל-ג. [ניקרגואה, בהתאם למסמכים] ולא ל'ארנון'
 [ארצה]. הכלי שחכרנו ['ארסיה'] עומד זה ארבעה ימים ב'סידני' ומחכה... (כל הכלים [כלי
 השייט שנחכרו בנאפולי] שלנו חשודים ולכן לא צלחו לפעולה) משלוח [ההמתנה, לשווא,
 נמשכה עוד 8 ימים]. לא נראה לי שנוכל לקשור המשלוח הזה עם משלוח 'עפרי' [צ'כיה].
 אבדוק העניין ובמידה שזה יותן בלי קשיים נעשה זאת... משלוח [התותחים] הימיים יוצא
 לפועל תוך ימים מספר. 'אלון' [ארזי] השיג את הרישיונות הדרושים להוצאת 'הנחשים' [9
 טנקי שרמן] ומניח שבשבוע הבא יטענים".

11 ימים חיכתה הספינה במרסיי ולבסוף חזרה כלעומת שבאה לנאפולי. בדרכה היא
 התעכבה יומיים, מה- 15 עד ה- 17.10 בנמל גנואה. אין בידינו מידע בדבר מטרת גיחה זו,
 אך בעת הגעתה לגנואה, ב- 15.10, פנה 'אלון' 'לגד' [ספיר]: "דורש את 'ארסיה' למשלוחים".
 ואכן, עוד באותו יום, דווח 'זקי' [משה זקימוביץ, הממונה על שלוחת 'המוסד' באיטליה] 'לגד':
 'אלון' מקבל חזרה את 'הארסיה'. ניתן להניח ש-9 הטנקים הנ"ל הועמסו בנמל ליבורנו לפני
 הגעת 'ארסיה' לנאפולי.

בהגיע 'ארסיה' לנמל הבית שלה, נאפולי, ב-20.10, נערכו בה תיקונים שנמשכו
 כשלושה ימים וצוות המלווים עלה לספינה.

העמסת התותחים הימיים אמורה היתה להתחיל ב-24.10.10 וספיר דווח לאשכול-שאל: "מטעינים על הכלי את הימיים שנקנו ב'ליאונרד'. בימים הקרובים יישלחו אליכם". מסיבות לא ידועות ההעמסה התנהלה בעצלתיים ובארץ גילו דאגה. שבוע לאחר מכן שאל ספיר את 'זקי': "מתי תפליג 'ארסיה'?" ב-1.11.48 הבריק 'אלון' בדחיפות לשאל את פרטי המטען: "האוניה 'ארסיה' הפליגה הבוקר מנאפולי. העמיסה את 12 [התותחים] הימיים ומכשירי העזר ארוזים בתוך 30 ארגזים. משקלם הכולל – 40 טון. [וכן] 9,000 כדורים [כנראה פגזים] אליהם ב-3,132 ארגזים שמשקלם 159 טון [וכן] 27,000 פצצות 81 מ"מ, רוב 'המדליקים' [כנראה המרעומים] שלהם, כדורי הבליסטיד והתוספות ארוזים בארגזים נוספים. 597 מחסניות... 24 טון אבק שריפה מוכן למילוי מחדש של כדורי 20 מ"מ. בדו"ח הנ"ל הטנקים אינם מוזכרים ולמרבה המבוכה על הרכב המטען יש גרסות נוספות: ב-2.11.48 רשם ב-ג ביומנו: 'אלון' מודיע (אתמול) שאוניה 'ארסיה' הפליגה הבוקר מנאפולי ונושאת 12 [תותחים] ימיים ומכשירי עזר ארוזים ב-30 ארגזים (משקלם הכולל 40 טון), 9,000 כדורים בשבילם, 159 טון פצצות (27,000); אבק שריפה ועוד דברים שונים". באותו יום הבריק ספיר לאשכול-שאל "על מצב הכלים ב'ליאונרד' [איטליה] "...מפי 'אלון': 'ארסיה' יצאה ב-1.11 עם [תותחים] ימיים, 27,000 [פגזים] – 81 [מ"מ?]; 31 טון למילוי של [פגזי] 20 [מ"מ]; מחסניות ל-20 [מ"מ]; 'מסמרים' [כדורים] ועוד. יש [מטען] כיסוי עליה [מורכב בעיקר מבצל שנקרב בדרך]. נוסע אתה הקצין הימי [הכוונה כנראה לאיזי רהב, חבלן ימי שתפס טרמפ ארצה]..."

פינוי זזה, הממונה על יח' הרכש של 'ההגנה' (שהועברה למשה"ב עם הקמת צה"ל), מציין שהמטען כלל 430 טון חומר נפץ, שנרכשו באיטליה ואילו עמיצור אילן, שחקר את הנושא מנקודת המוצא של האמברגו שהוטל על הצדדים הלוחמים, דווח על "איש רכש ישראלי, שהגיע לישראל מאיטליה בנובמבר בספינה 'ארסיה', עם המשלוח הראשון של טנקי השרמן וספיר לימים, כיצד נמנע ממשקיפי או"מ... להיות נוכחים בעת פריקתה בנמל חיפה..."³

יובל, המלווה, זוכר במעומעם הימצאותם של כמה טנקי שרמן במחסן האוניה, אך הוא אינו זוכר כלל את שלב העמסתם. בשל תקלה טכנית במימי יוון נאלצה 'ארסיה' להיכנס ללא רשות לאחד המפרצים. לדברי יובל: "לא עבר זמן רב וספינת מלחמה של הצי היווני הגיעה ומלחים עלו על ספון 'ארסיה' על מנת לבדוק ולחפש...". יובל טוען שבעת החיפוש שערכו המלחים היוונים "הנשק היה מכוסה בשכבת בצל (נדמה לי בתפוזרת) ואנו הישראלים שכבנו מתחת לגחון הטנקים [בקרבה יתרה למטען הכיסוי - תרתי משמע- שהדיף ריח בלתי-נסבל של בצל רקוב] להסתתר"⁴. בהמשך דרכה הקימה 'ארסיה' קשר עם הארץ (בהתאם לנוהל, הופסק בשלב זה הקשר עם איטליה) וכעבור שלושה ימים, ב-10.11.48, היא נכנסה לנמל חיפה.

למחרת הגעתה דווח לב-ג: "הגיעו והורדו 12 התותחים הימיים: 6 ת' של 76 מ"מ עם 6,000 פגזים, 6 ת' של 102 מ"מ עם 3,000 פגזים. בא גם חומר נפץ וחלקי חילוף"⁵. בתהליך רכישת התותחים הימיים פרצה מחלוקת בין ראשי המערכת בארץ לבין ארזי בשל דרישות מחמירות לעריכת בקרת איכות. ב-5.10.48 יצא ספיר להגנתו במברקו לאשכול-שאל: "עמדתכם כלפי 'אלון' בעניין הימיים נוקשה מדי. האמת היא כי הימיים נבדקו ע"י קמחי [דני, קצין תותחנות] ועל סמך זה שולם הכסף תמורתם. אין לדבר אפוא על ביטול הקניה. דברנו עם 'אלון' כמה פעמים והבטיח לנו שמומחה ימי איטלקי בודק אותם שוב. לא ברור אם ניתנת האפשרות לבחון הכלים ביריות חיות..."

כאמור, הרכב המטען שונה במקצת בגרסות המובאות, אך אין ספק שהפריטים העיקריים היו התותחים הימיים והטנקים (שאינם מוזכרים בדו"ח הפריקה הנ"ל) ועל כך העידו בראשית שנות ה-50 יהודה ארזי ופנחס ספיר: ארזי: "את התותחים הימיים 102/35 קניתי באיטליה, כביכול עבור ממשלת ניקרגואה ושלחתים באוניה ארזיה [Arsia]. את רשימת צרכי הצי בתותחים קבלתי מפאול

³ עמיצור אילן, "אמברגו - עוצמה והכרעה במלחמת תש"ח", הוצ' מערכות 1995, עמ' 235.

⁴ יהשערים פתוחים, בהוצאת הפל"ם, עמ' 421 ועדותו בכתב של יובל מה-20.10.03.

⁵ 'יומן המלחמה', ד. ב-ג. עמ' 818.

שולמן [ראש מטה חיל הים] רק ב- 19.7.48. התותחים עם התחמושת עלו לנו \$ 310,000. קמחי [דניאל, קצין תותחנות] בדק את התותחים. הייתה לנו רשימה... מה הוכנס לכול ארגז. היו לנו תמיד שתי תעודות משלוח... אחת אמיתית ואחת לכיסוי. האוניה יצאה מנאפולי ב- 26.10.48 וכעבור 10 ימים הייתה בארץ [בדרכה, היא נכנסה להעמסת התותחים בנמל טרנטו וארצה היא הגיעה ב- 10.11]. התותחים הימיים הגיעו, אפוא, ארצה שלושה חודשים אחרי שנרכשו באירופה. אני חושב שזה הוא שיא בהברחה עולמית. הכיוון שלה היה כביכול לניקרגואה דרך טנג'ר. [באשר להליכי הרכישה והמשלוח] ניתנה הוראה מטעם הממשלה האיטלקית [למתן] עדיפות... בעיתונות הקומוניסטית נתפרסם שהמשלוח היוצא מטרנטו... מיועד כאילו למלחמה... ביוון. הפועלים נקראו למנוע את הפלגת התותחים. נפגשתי... עם מנהיגי הפועלים ושכנעתי אותם שהמשלוח מיועד לישראל... את האוניה רכשנו אצל איטלקי פרטי". כאמור הספינה נחכרה מסוכן האוניות רפאל רומנו בנאפולי.

ספיר: "...עם כניסתי לעבודת הרכש הגעתי לאיטליה ב- 13 לאוגוסט. ארזי אמר שיש לו 30 טנקים שרמנים. אמרתי לקנותם למרות שמהארץ לא היה אישור... הם הגיעו [ארצה] ב- 3 אוניות קטנות...". עדות זו הושלמה ע"י ארזי: "...באוגוסט 1948 רכשתי 30 טנקים 'שרמן' במשקל כולל של 850 טון ובמחיר כולל של \$72,679... שהיו צריכים להישמד בהתאם לחוזה שביתת הנשק עם איטליה. המחיר אינו כולל את הוצאות המשלוח ממחנה פורמיה לנמל ליבורנו וההעמסה על האוניות. המטען נשלח ב- 3 אוניות... 10 טנקים ב'בוריאה', 9 ב'ארסיה' ו- 11 ב'רקס'..."

הפריקה נמשכה שלושה ימים. ב- 12.11.48 הבריק שאול ל'אור' [ז'נבה], 'אלון' ו'זקי': "פריקת 'ארסיה' נסתיימה". באותו יום 'ארסיה' יצאה מחיפה בדרכה לאיטליה. צוות המלווים הוחלף בחיים סנש, ימאי הפלי"ם ומשה תנורי, 'גדעוני'. במהלך ההפלגה נוצר חיכוך בין חיים למכונאי הראשי. בהתקרבתם לחופי איטליה "הינדס" המכונאי [לדברי חיים] קלקול במנוע ואילץ אותנו להיכנס לרג'יו-קלבריה. בהגיענו לנמל הוא ירד לחוף והלשין עלינו. שני בלשים באו ואסרו אותי ואת משה". דבר המעצר דווח ל'מוסד לעליה':

הגיעה לרג'יו די-קלבריה ב- 21/11 ונעצרה. רמז למעצרים של חיים סנש ומשה תנורי.	"22 לנובמבר – אסור ברג'יו. יכול להיות שיצא היום לברי".
---	---

הציטוט המודגש להלן הינו מהרישום היום-יומי של 'המוסד' באיטליה.

הספינה המשיכה בדרכה וצמד המלווים היה אסור כחודשיים בתנאים מחפירים, לרבות באי ליפארי, מושבת מצורעים לשעבר (תיאור המעצר על "קצה המזלג", ראה את סיפורו של חיים 'ביקור בסיציליה', בגל המעצרים). במאמץ רב הם שוחררו וגורשו מאיטליה.

חיים (מימין) ומשה הנציחו את "האירוע" לפני יציאתם מאיטליה.

